

İNTERNET İLETİŞİMİ, İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ, YASALARLA BELİRLENEN SINIRLAR

Haluk BİRSEN*

ÖZET

Küresel bir gerçek olan internet ülkelerin sınırlarını tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar kolay ve hızlı aşmaktadır. Üstelik hayatın her alanında kendi gösteren, bireyin günlük yaşamındaki hemen her şeyin bir yansımasını içinde barındıran bir olgudur. E-devlet, e-bankacılık, e-habercilik, e-egitim derken e-suça kadar geniş bir yelpazede toplum yaşamına giren internet iktidarlar tarafından kontrol edilmesi gereken bir iletişim ortamı olarak algılanmıştır. Türkiye’de İnterneti düzenlemek ve kontrol altına almak adına yapılan yasal düzenlemeler başarısız olmuşlar gereksinimleri cevaplayamamışlardır. İlk yasal deneme Basın Kanunu içinde sonraki ise Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa içinde yapılmıştır. Kısa sürede internetin basılı bir yayın olmadığı, televizyon ve radyodan çok farklı olduğu anlaşılmıştır. 5651 sayılı Kanun geçmiş dönemdeki denemelerin çok daha ötesine gitmiş olsa bile internet tabanlı iletişimi kavrayamamış bu nedenle iletişim sürecinin taraflarını ve rollerini yeterince tanımlayamamıştır. Eksik bir iletişim modeli üzerine oturan 5651 sayılı Kanun interneti değil Türkiye’nin ulusal ağını kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Mahkemelerce alınan kararlar da bu yöndedir. Ancak gelinen noktada suçlular değil bütün internet kullanıcıları cezalandırılmakta, Türkiye sansürcü bir ülke olmakla eleştirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İnternet, İletişim Özgürlüğü, Etkileşim, 5651 Sayılı Kanun

İNTERNET COMMUNICATION, COMMUNICATION FREEDOM, BORDERS DETERMINED BY LAWS

ABSTRACT

Internet has passed the borders of countries rapidly and easily which has never seen in history. Furthermore it is a fact which shows itself daily life and also finds its reflection in everything at individuals’ daily life. Internet, which takes place in daily life from e-government, e-banking, e-journalism, e-education to e-crime, is perceived by governments as an environment which had to control. Legal arrangements in Turkey which made to put in an order and to control the internet internet were failed and not achieved the answer gratifications. First legal was made in Press law and second one was made in Law about Radio and Television’s broadcasting and foundation. In a short time it was understand that internet is not a press material or radio and television. Even Law 5651 went far beyond past experiments it is not covered internet based communication because of that reason it s not describing sides of internet and their roles. Law 5651, is standing on incomplete communication model, is aimed to control Turkey’s national network not to internet. Decisions given by courts show that. But results show that not criminals, all internet users are punished.

Key Words: Internet, Freedom of Communication, Interactivity, Law 5651

* Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan içinde yaşadığı toplumun ortak değerlerine uygun hareket etmekle, davranmakla yükümlüdür. Birlikte yaşamın ortak kuralı budur. Ortak yaşamın kurallarını çiğnemek toplumsal düzenin bozulması demektir ki bireyin ait olduğu topluluğun bütün üyeleri bu ihlalden zarar görme riski ile karşılaşır. İşte bu nedenle çağdaş toplumlar birlikte yaşamının kurallarını herkese eşit olarak uygulanabilmesi, hata yapanların nasıl cezalandırılacağına belirlenmesi, toplumsal adaletin de sağlanabilmesi için kuralları yazılı hale getirmişlerdir. Yasa adı verilen yazılı kurallar bütünü bireyin ve toplumun güvenliğini, refahını ve esenliğini koruma altına alır. Özünde doğru olan bu anlayışı temel alan yasa yapımı sürecinde toplumu oluşturan grupların, toplumsal gelişimin ve değişimin dikkate alınmasını zorunludur. Öte yandan değişimi ve gelişimi dikkate almak ve bu doğrultuda yasa yapmak sözcüklerin ilk anda çağrıştırdıkları kadar kolay değildir. Çünkü 21. yüzyıl dünyasında yaşanan değişimler toplumların tek başına değil birlikte birbirlerini etkileyerek değiştiklerini göstermektedir. Bu çalışmada Türkiye’de internet ve ona bağlı olarak gelişen iletişim ortamının tarihsel perspektiften yasal gelişim süreci anlatılmış ve 5651 sayılı Yasa ile ortaya çıkan durum bir iletişim modeli aracılığıyla açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaca ulaşmak için internet nasıl bir iletişim ortamıdır; hangi yasal düzenlemeler yapılmıştır; Basın Kanunu’na eklenen Ek Madde 9 neler getirmiş, neleri eksik bırakmıştır? 3894 sayılı Yasada yapılan değişiklik neden hayata geçememiştir; 5651 sayılı Yasanın diğer yasalardan farkı nedir? 5651 sayılı Yasa nasıl bir iletişim ortamı öngörmektedir; 5651 sayılı Yasanın iletişim özgürlüğü konusundaki eksiklikleri nelerdir?

İnsanoğlu yeni bir eşiği geçmiştir. Bu eşiği geçerken son üç yüzyıldır geçerli olan sanayi uygarlığı ve sanayi toplumunu geride bıraktı. Artık 21. yüzyılda yeni bir döneme girildiğine ilişkin düşünce dünya geneline yayılmıştır. Bu yeni dönem çeşitli isimlerle anılmaktadır; endüstri sonrası toplum, postmodern toplum, bilgi toplumu ve enformasyon toplumu bu isimlerden bazılarıdır (Uluç, 2003: 136). Ancak bilişim teknolojisine dayalı olarak şekillenmekte olan bu yeni durum için bilgi toplumu sıfatı yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yeni dönemin ortaya çıkardığı yapının temel özelliği sanayi toplumunda ön planda olan “maddi” ürünler yerine, bilgi üretiminin önem kazanmasıdır.

Bilgi toplumunda bilişimsel ve sistematik bilgi ve teknolojinin kitlesel üretimi gerçekleştirilmesi söz konusudur. Başka bir ifadeyle bilgi toplumunun bilişimsel bilgisi, bilgi teknolojileri içinde geleceğe yönelmiş işlenmiş bilgidir (Erkan, 1997: 97). Bilgi toplumu en basit deyişle, bilginin üretilmesi, depolanması ve dağıtılması süreçlerinin, toplumda en önemli faaliyetler olarak belirlediği toplum türüdür. Bir diğer deyişle, bilgi ekonomisine dayanan bir sosyal ilişkiler bütünü olan bilgi toplumu, gayri safi milli gelirin yarısından fazlasının genel anlamda bilgi sektörüne ait olduğu bir ekonomik yapıyı dile

getirmektedir (Uluç, 2003: 139). Bilgi toplumuna özgü olan şey, üretimin temel kaynağını bilginin kendisinin ve etkinliğinin oluşturmasının yanı sıra, toplumsal ve kültürel süreçlerin de vazgeçilmez bir biçimde yeni teknolojilere ve enformasyona bağlı oluşudur (Timisi, 2003: 89).

Bilgi en önemli toplumsal ürünlerden biridir. Öyle bir toplumsal üründür ki, toplumdaki herkes, sürecin doğrudan doğruya içinde değilse bile, araştırma için malzeme desteği sağlar. Toplumsal olarak üretilen, toplumun kullanımına sunulmalıdır; bu nedenle varolan bilgi stoku insanlığın ortak malıdır. Adil toplum, bilgiyi herkes arasında eşit olarak dağıtacak biçimde örgütlenen toplumdur (Akçalı, 2002: 61). Böylesi bir gereksinimin ortaya çıkardığı ve toplum yaşamına soktuğu araçlardan biri ise internettir. Küreselleşerek küçülen dünyanın, yerelken “dünya vatandaşı olan bireyin” bu değişimi yaşamasını sağlayan en önemli araçtır. Bir dizi teknolojik yeniliğin araladığı bu kapı insanlığın önüne yeni bir dönem açmıştır. Henüz yeterince birleşmemiş, sorunlar karşısında ortak akıl üretmemiş dünya devletlerini uygulama ve sahiplik düzeyinde bir araya getirmiştir. Günlük yaşamı kolaylaştıran, ekonomik bir rant yaratan internet ve teknolojileri hızla yaygınlaşmaktadır. İnternet sözcüğü Türkçe’ye İngilizce’den olduğu gibi geçmiş bir birleşik sözcüktür ve bu sözcüğün parçalarından biri olan “net” sözcüğü bilgisayar ağı anlamına gelmektedir. Bilgisayar ağı sanılanın aksine karmaşık bir sistemi anlatmamaktadır. İki bilgisayar arasındaki bilgi alışverişini sağlamak için kablolar aracılığıyla kurulmuş basit bir sistem bile bir bilgisayar ağıdır. Bu sistemin en basit ve en sık rastlanan örneği bir ofisteki bilgisayarların birbirine bağlanmasıdır. Bu ağlar yerel ağ olarak nitelenmektedir ve uluslararası literatürdeki adı LAN (local area network) dir (Köksal v.d., 1997: 16). İşte bu ağların daha büyük bir ağ oluşturacak şekilde bağlanmasıyla oluşan ve neredeyse tüm dünyaya yayılan büyük ağa internet denilmektedir. Türkçe’ye “ağlar arası ağ” olarak çevrilebilen internet terimi “ağların ağı” olarak da anılmaktadır. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi internet, kurulu ağların tamamının birbiriyle bağlanmasıyla oluşmuş yeni, küresel devasa bir ağıdır (Köksal, 1997: 19).

Enformasyon çağında baskın olan işlevler, süreçler giderek ağlar etrafında örülmektedir. Ağlar toplumların yeni sosyal morfolojisini oluştururken ağ oluşturma mantığının yayılması da üretim, deneyim, iktidar ve kültür süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Ağda yer almak ya da almamak, her ağın diğerleri karşısındaki dinamikleri değişimin en önemli kaynağı haline gelmektedir. Bu nedenle enformasyon çağı bireyleri aynı zamanda ağ toplumunun bireyleridir (Castells, 2005: 621). İnternetin tanımı üzerine var olan yaygın kanı, bu ortamın bilgisayarlar üzerindeki bilgi ve enformasyona erişimi sağlayan bir teknoloji olduğu yönündedir. Bu yaklaşım internetin aktarım boyutunu ön plana çıkarmaktadır (Timisi, 2003: 123).

İnternet iletişimine bir kitle iletişim süreci olarak bakan ilk araştırmalar konuya daha çok bilgisayar teknolojisi perspektifinden

yaklaşmışlar ve bu süreci “Bilgisayar Aracılıklı İletişim” (Computer Mediated Communication) sözcükleriyle kavramlaştırmışlardır. İnterneti bu yapılanmayla ilişkilendirerek ele alan December konuyu “İnternet Tabanlı, Bilgisayar Aracılıklı İletişim” (Internet Based, Computer Mediated Communication) kavramıyla ifade etmektedir (December, 1996: 16). İnternet tabanlı, bilgisayar aracılıklı iletişim kavramı tanımlanmasında güçlükler olan bir kavramdır, çünkü kavramı oluşturan her terim kendi başına pek çok şey anlatmaktadır. Bu nedenle, December, internetin diğer kitle iletişim araçlarıyla arasındaki farkın anlaşılması için kavramı oluşturan terimlerin tek tek açıklanmasının doğru olacağını savunmaktadır. İnternet iletişim sistemlerinin ve yaklaşımlarının farklılığı, konunun incelenmesinde dikkatli tanımlar yapmayı zorunlu hale getirmektedir. İnternet içinde barındırdığı farklı iletişim ortamları nedeniyle tek bir araç gibi algılanıp sınırlandırılmaz (December, 1996: 17).

December bu tanımlamaları ile interneti Bilgisayar Aracılıklı İletişim süreci içinde farklı bir noktaya oturtmakta hatta bu sürece yeni bir boyut getiren bir ortak olarak ele almaktadır. Kendisinin kitle iletişimi araştırmacılarının İnternet tabanlı Bilgisayar Aracılıklı İletişim Sürecinin teknik detaylarından uzaklaşması gerektiğini savunmasına karşın konuyu Bilgisayar Aracılıklı İletişim süreci içinde ele alması Moris ve Ogan tarafından eleştirilmesine neden olmuştur.

December’in aksine Moris ve Ogan internetin Bilgisayar Aracılıklı İletişim perspektifinin dışında varolan Kitle İletişimi perspektifi içinde ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Geleneksel kitle iletişimi mesajın kaynaktan hedefe doğru akışını öngören neredeyse tek yönlü, geri bildirim zayıf bir iletişim biçimidir. Shannon ve Weaver’ın iletişim modelinden (1961) “sihirli mermi” teorisine, Katz ve Lazarsfeld’in “iki aşamalı akış” modeline (1955) ve Wesley ve MacLean’in eşik bekçileri ve geri besleme çalışmalarına kadar tüm çalışmalar kitle iletişimini tek yönlü bir akış olarak ele almışlardır. Bütün bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkmış olan kitle iletişimi ve izler kitle yaklaşımlarının geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak etkileşimli bir ortam olan internet için yeniden ele alınıp incelenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Moris ve Ogan bütün zorluklarına karşın internete geleneksel kitle iletişimi perspektifinden yani kaynak-mesaj-hedef sıralamasını takip ederek bakılması gerektiğini savunmaktadır. Bu geleneksel modelin internetin ortaya koyduğu yeni iletişim modellerinin anlaşılmasını kolaylaştıracağını söylemektedirler (Moris ve Ogan, 1996: 43). Bu modeller kaynak / kaynaklar ile hedef / hedefler arasındaki iletişim sürecine odaklandıkları gibi iletişimin eş zamanlı olması ya da olmaması durumu üzerine odaklanmaktadırlar.

İnternet üzerine yapılan çalışmalar yeni ortamın dairesel bir iletişim modeline sahip olduğunu ve bu haliyle geleneksel iletişim araçlarının neredeyse tek yönlü geri bildirim zayıf iletişim modellerinden çok bireyler arası iletişimi andıran karşılıklı etkileşim temelin dayanan bir iletişim modeli

sunduğunu varsaymaktadır. Etkileşimi yüksek ve etkili bu iletişim biçimi oldukça teknik olan modelleme çalışmalarının gösterebileceğinden çok fazla psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik etkiye sahip olsa da sürecin modellenmesi aktörlerin ve rollerinin saptanmasını ve Türkiye’de internet konusunda sağlıklı ve kalıcı yasanın neden yapılamadığının anlaşılmasını sağlayacaktır. Ancak internetin nasıl bir medya olduğunun anlaşılması zorunludur.

1. İNTERNETİN ÖZELLİKLERİ

Rafaeli interneti tanımlamaya çalışırken onun sahip olduğu özellikleri anlamaya çalışmaktadır. Rafaeli’ye göre internet iletişiminin beş önemli özelliği vardır:

1. Çoklu Ortam
2. Hipermetinsellik
3. Paket Anahtarlama
4. Eş Zamanlılık
5. Etkileşimlilik (Newhagen ve Rafaeli, 1996: 3)

Bu özellikler içinde interneti geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı kılan özellik etkileşimliliktir. Etkileşim çift ya da daha fazla yönlü bir iletişim modeli gerektirmektedir. Yeni ortamın etkileşimli yapısıyla geleneksel kitle iletişiminin alıcısı artık etkin bir katılımcı olarak anılmaktadır. Mcmillan ve Downes iletişimin hedefini katılımcıların iletişim ortamı üzerinde daha fazla kontrolü olmasından çok, bilgi alış verişi olduğunda, katılımcılar iletişimden tam olarak yarar sağlamak için etkin bir rol üstlendiklerinde, katılımcılar çift yönlü iletişim aracılığıyla mesajlara etki-tepki verdiğinde ve iletişim ortamı bir mekan hissi uyandırdığında etkileşimin arttığını belirtmişlerdir (McMillan, 1998). İnternetin etkileşim potansiyeli diğer özelliklerinden farklı bir şekilde ağırlıklı olarak üzerinde durulan önemli bir özelliğidir. Hatta pek çok araştırmacıya göre de iletişim araştırmacıları için internete ilişkin olarak öncelik verilmesi gereken bir özelliktir (Kenney vd., 2001; Merrill ve Ogan, 1996; Pavlik, 1996; Rafaeli ve Sudweeks, 1997; Heeter 1989). Gelişen teknoloji yeni iletişim araçlarını toplumların kullanımına sundukça yeni iletişim mekanları ortaya çıkmaya, toplumsal ilişkiler yeni biçimler kazanmaya başlamıştır. Bilgisayar dolaylı iletişim ve internetle birlikte, bu karşılaşma mekanları toplumsal ilişkileri üreten kamusal sanal mekanlar olarak tanımlanırken, teknolojinin ulaştığı bu ileri nokta toplumsal ilişkilerin sürdürülmesinin mekanlarını da oluşturmaktadır (Timisi, 2003: 147). Poster’e göre internet, bir iletişim aracı olmanın ötesinde bir toplumsal mekandır. Bu mekan yeni toplumsal ilişki biçimlerinin yaratılmasına araçtır (Poster, 1997: 206).

İnternet ve ona bağlı olarak gelişen teknolojiler ve uygulamalar niteliksel bir gelişimi belirlemektedir. Eskinin edilgen izlerkitesisi sürece tam

olarak katılarak (inter)aktif bir rol üstlenmektedir (Starron, 2002: 94). Sendikalar ve resmi politik partiler gibi “geleneksel muhalefet”in etkisi azalırken tekbir sorun etrafında odaklaşan gruplar gevşek ittifaklarla etkili bir politik eylem koyma gücüne sahip olabilmektedirler. İnternet üzerinden J18 mesajıyla hareket eden ve 18 Haziran 1999’da Londra’da bir araya gelen on bin kişilik grup, N30 sloganıyla Seattle’de bir araya gelerek “Dünya Ticaret Örgütü”nün 30 Kasım’daki toplantısını protesto eden gruplar (Underwood, 2002:127), yeni mekânlarda kurulan yeni iletişim biçimlerinin birer örneği haline gelmektedir. Londra’daki olaylar göstericiler tarafından kameralarla kaydedilmiş ve hızla internet üzerinden yayınlanmıştır. Yaygın medyada sesini duyurma fırsatı bulamayan gruplar bir anlamda kendi göbeklerini kendileri kesmişler, kendi haberlerini yapmaya başlamışlardır. Siteleri olmadan Zapatistalar’dan, Afgan kadılarından, Latin Amerika’da çocuklara uygulanan şiddetten dünyanın haberdar olması mümkün olmayacaktı (Underwood, 2002: 136).

2. TÜRKİYE’DE İNTERNETİN YASAL DURUMU

Bilişim alanında ön sıralarda yer alan ülkeler bilişim suçu olgusunu öncelikli sorun olarak gündemlerine almışlar, çözüm önerileri ve yasalar üretmişlerdir. Geliştirilen çözüm önerileri ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki bilişim suçlarının diğer suçlardan farklı olmadığı görüşünden hareket ederek varolan yasaların elden geçirilip ortamı tanımlayan bir biçimde geliştirilmesidir. İkincisi ise tamamen yeni bir yasa yapmaktır (Bilişim Suçları Raporu, 2001: 3).

Söz konusu rapora göre;

“hukuk sistemimiz incelendiğinde Bilişim alanında işlenen suçlar bakımından yetersiz olduğu anlaşılmalı beraber, ihtiyaca cevap verecek kadar, çözüm getirecek hükümleri bulunduğu da görülmektedir. Bunlar daha çok özel hukuk alanındadır. Bu ikinci kategori hükümler, demetinin de İnternet ile ilgili sorunlara amaca uygun çözüm getirecek surette tatbiki, hiç şüphesiz yine zaman alacak ve ciddi yorum tartışmalarına yol açacaktır. Ama yine de mevzuatımızın bu alanda tamamen yetersiz olduğu ve dolayısıyla İnternet ile ilgili çeşitli faaliyet ve uygulamaların başı boş kaldığı düşüncesi veya endişesi uyanmamalıdır.”

İnternet’in sükeleri arasındaki özel hukuk ilişkileri taraflar arasında yapılan sözleşmeye dayanmaktadır ve bu sözleşmelerin hukuki niteliği, hüküm ve sonuçları İnternet hukukunun belli başlı konuları arasındadır” (Bilişim Suçları Raporu, 2001: s.4).

Rapora göre bilişim olgusu kamu hukuku açısından yeni bir konudur ve bu nedenden dolayı bir takım belirsizlikler içermektedir. Örneğin bilgisayarla işlenen fiiller, temelde sahtecilik, dolandırıcılık, hırsızlık, karşılıksız yararlanma, ızzar ve benzeri suçlarda düzenlenen eylemlerle benzerlik gösterse de işin içine bilgisayar boyutunun girmesi suçun işleniş biçimini değiştirmektedir.

Aslında bilişim teknolojilerinin tüm dünyada yaygınlaşmaya başladığı dönemle Türk toplumunun bu teknolojilerle tanışması hemen hemen aynı dönemlere rastlamış ve daha bu dönemlerde bilişim alanına dönük yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye’de bilgisayar suçlarına ilişkin ilk yasal düzenleme 1991 yılında, 3576 sayılı Kanunla, Türk Ceza Kanununun İkinci kitabına eklenen “Bilişim Alanında Suçlar” başlıklı 11. Babı ile gerçekleşmiştir.

Yasa dört maddeden oluşmaktadır, bilişim olgusu “bilgileri otomatik olarak işleme tutmuş bir sistem” tamlamasıyla tanımlanmıştır (Türk Ceza Kanunu 1926).

TCK’nun 426/1. maddesinin ise müstehcen ve pornografik yayınların yapılacağı araçlara ilişkin olarak yaptığı tanımlamada

“1-Her nevi kitap, gazete, risale, mecmua, varaka, makale, ilan, resim, tasvir plak, afiş, pankart, televizyon ve teyp bantları, fotoğraf, sinema veya projeksiyon filmlerini veya diğer anlatım araç ve gereçleri ile”

demektedir; bu tanımlamadaki diğer anlatım araçları tamlaması bilişim suçları için bir zemin oluşturmaktadır.

Bütün bu kaygılar çerçevesinde internet yayıncılığına ilişkin ilk ve tek düzenleme Basın Kanununda Ek-Madde 9’da yer alan hükümdür. Bu madde şöyledir:

Ek Madde 9- (Ek: 15.5.2002 – 4756)

Bu Kanunun yalan haber, hakaret ve benzeri fillerden doğacak maddi ve manevi zararlarla ilgili hükümleri, bilişim teknolojileri ve internet ortamında sayfa açılması veya elektronik gazete, elektronik bülten vb. suretiyle yayınlanan her türlü yazı, resim, işaret, sesli veya sessiz görüntü ve benzerleri hakkında da uygulanır (Basın Kanunu).

Bu maddenin basın kanununa dâhil edilmesi için gösterilen gerekçe ise şöyledir:

“Basın Kanunu hükümlerinin, bilgisayar ortamında ‘web sayfası’ ve benzeri siteler açmak suretiyle yayınlanan her türlü yazı, resim, işaret ve benzeri hakkında da uygulanması öngörülerek bu tür yayınların tabi olacağı yasal hükümler belirlenmektedir.”

Bu yasal düzenleme işlerlik kazanamamıştır. Buradaki yanlışlığın temelinde internetin ne olduğunun doğru anlaşılabilmesi yatmaktadır. Öncelikle internetin basılmış bir eser olmadığı farkında olmak gerekir. Üstüne üstlük internet kendinden önceki kitle iletişim araçlarıyla kıyaslanamayacak ölçüde farklı ve gelişkindir. Melez bir araç olarak nitelendirilmesi kendinden önceki kitle iletişim araçlarının yaptığı her şeyi tek başına bünyesinde toplamasından kaynaklanmaktadır. Sırf bu nedenle bile interneti basın kanunun içinde ek bir maddeyle ele almak sorunu çözmekte, içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Basın Yasası’na yapılan bu ek

maddeyle soruna çözüm getirilemediği kısa sürede görülmüştür. Hemen ardından internetle ilgili sorunu çözmek üzere Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun yetkili kılınması çabası gündeme gelmiştir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa'nın 31. maddesinde bir değişiklik yapılması gündeme gelmiştir. Yapılan değişiklikler şöyledir:

"Her türlü teknoloji ile ve her tür iletişim ortamında yapılacak yayın ve hizmetlerin usul ve esasları, Haberleşme Yüksek Kurulunun belirleyeceği strateji çerçevesinde Üst Kurulca tespit edilip Haberleşme Yüksek Kurulu'nun onayına sunulur. Bu yayın ve hizmetlerin mevzuata uygunluğu, Üst Kurulca denetlenir" (Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 1994).

Pekşirin'e göre yasalaşan bu düzenleme ile, "internet" ortamında yapılan/yapılacak olan "yayın ve hizmetler", Haberleşme Yüksek Kurulu'nun görev alanına ve RTÜK'ün denetimine sokulmuştur. Yasada yer alan "Her türlü teknoloji ile ve her tür iletişim ortamında yapılacak yayın ve hizmetler" ifadesi, web sayfalarının da "yayın ve hizmet" olarak değerlendirilmesi olasılığını yaratmaktadır (Peşkirin, 2002).

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa'nın 31.maddesinde yapılan düzenlemeye göre: Bu gelişmeler internetle ilgili çevrelerde tepki uyandırmış ve onları bir araya gelerek söz konusu yasalara karşı ortak bir açıklama yapma durumuna getirmiştir ve "RTÜK Yasası Hakkında Bilişim Sivil Toplum Kuruluşları Ortak Deklarasyonu" hazırlanmıştır. 26 Mayıs 2001 tarihli deklarasyonda yasaların bu halde meclis genel kurulundan geçmemesi gerektiği belirtilmiş, yasanın çıkmasına neden olan tepkilerin paylaşıldığına dikkat çekilmiş ancak yasanın interneti kısıtladığı, yok edeceği görüşü savunulmuştur. Deklarasyonda ayrıca şu ifadelere de yer verilmiştir:

"Öncelikle, İnterneti geleneksel basın-yayın veya medyalarla aynı kefeye koymak önemli bir kategorik hatadır. İnternet hayatın bir çok boyutuyla kesişir. Basın ve medyanın uzantısı olmak bunlardan yalnızca bir tanesidir. İnternette alışveriş veya iş yapabilirsiniz; bu anlamda İnternet bir dükkandır, bankadır, işyeridir veya bunların bir uzantısıdır. İnternette araştırıp öğrenebilir, ders alabilir, bilimsel araştırma yapıp sonuçlarını yayınlayabilirsiniz; bu anlamda bir kütüphane, bir üniversite veya araştırma kurumudur. İnternette özel bir mektup gönderebilirsiniz veya bir grup arkadaşınızla sohbet edebilirsiniz; bu anlamda kişisel ve mahrem bir iletişim ortamıdır. İnternette değişik insanlarla tanışabilir, değişik konularda sohbet edebilirsiniz; bu anlamda kamuya açık bir sosyal ortamdır. İnternette sivil toplum hareketleri yapılabilir; bu anlamda derneklerin, vakıfların bir parçası olabilir. Bu örnekler hayatın her alanına çoğaltılabilir. İnterneti yalnızca matbaa, radyo, televizyon, çizgisinde en son medya icadı olarak görmek, bu teknolojinin doğası hakkında önemli bir yanılgıya işaret etmektedir" (RTUK Yasası Hakkında Bilişim Sivil Toplum Kuruluşları Ortak Deklarasyonu, 2002).

İnternete ilişkin bu tanımlama yasaların neden işlevsiz kaldığını da açık bir dille anlatmaktadır. Bu yasal düzenlemeler bir ilginç gelişmeye de ön ayak olmuş, devlet tarafından kurulmuş olan bir kurul kendini doğrudan ilgilendiren kuruluş amaçları doğrultusundaki bir yasal düzenleme çalışmasına karşı olduğunu bildirmiştir. Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan

İnternet Kurulu üyelerinin hazırladığı ortak deklarasyonda kendilerine danışılmadığını, görüş bildirme şansına erişemediklerini, uzmanlıklarını, bilgilerini ve tecrübelerini aktaramadıklarını belirtmişlerdir. (RTUK Yasası Hakkında Bilişim Sivil Toplum Kuruluşları Ortak Deklarasyonu, 2002).

Yeni bir şeyi anlamlandırmak için var olanla karşılaştırmak kıyaslamak, yeni olanı eski ile tanımlamak en kolaycı yoldur. Hele hele söz konusu olan teknolojik bir yenilikse bu tutum derhal ortaya çıkmakta doğal olarak hatalara yol açmaktadır. Söz konusu hataların ortaya çıkışında teknolojinin sizin tarafınızdan üretilmemiş olması, bu teknolojiyi edinmiş olmanıza karşın onu ortaya çıkaran toplumsal gereksinimlere henüz sahip olmamış olmanız da bu hataları tetiklemektedir.

Türkiye’de internetin ve bilişim teknolojilerinin basılı yayın, radyo televizyon yayını olmadığı ya da aynı zamanda hepsi olduğu ve fazlasına sahip olduğu, bu nedenle farklı bir işleyişinin olduğu, ancak 2007 yılında çıkarılan 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Kanun” ile belirli ölçülerde anlaşılmıştır. Yasa en önemli açılımı bu iletişim sürecinin taraflarını belirleyerek yapmıştır. Birinci maddeye göre taraflar içerik sağlayıcı, erişim sağlayıcı toplu kullanım sağlayıcıdır buna madde ikide yer sağlayıcılar, Telekomünikasyon Kurumu eklenmektedir. Yasa ayrıca bilgi, erişim, internet ortamı, internet ortamında yapılan yayın, izleme, trafik bilgisi, veri yayın gibi kavramları da tanımlamaya gayret göstermiştir.

Yasa isminden de anlaşılacağı gibi suçlarla mücadele etmeyi hedeflemektedir. Bu suçlarla mücadeleyi de içerik yer ve erişim sağlayıcılar üzerinden yürütmeyi amaçlamıştır. Yasanın 8. Maddesi Erişimin engellenmesi kararının kapsamını ve uygulamasını açıklamaktadır. Yasa 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda yer alan intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkân sağlamaya ilişkin maddeler üzerinden hareketle erişime engelleme cezası verilebileceğini belirtmektedir. Yine 5816 sayılı “Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun” da erişime engellenmenin kapsamı içinde yer almaktadır.

Amaç suçla mücadele etmek ise bu yaklaşıma karşı çıkmak neredeyse imkânsız. Ancak yasanın suçluyla doğrudan mücadele etme gücü bulunmamaktadır. Yasa suçla mücadele etme yolunu seçmekte bunu yaparken “kurunun yanında yaşın yanmasına” göz yummaktadır. Bugün gelinen noktada tepki çeken suçla doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olmayanların cezalandırıldıklarını hissetmeleridir. Peki, bu neden olmaktadır? Yasa yapıcı nerede hata yapmıştı? Yoksa bu yasa da işlemez hale gelecektir?

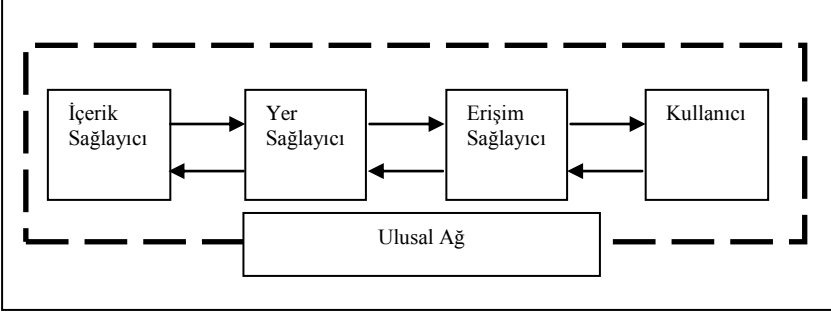
Soruların doğru yanıtlarını bulabilmek için 5651 sayılı Kanunun nasıl bir iletişim modeli öngörüsüne dayandığını çözümlemek gerekir. Yasaya göre

iletişim sürecinin aktörleri “Erişim Sağlayıcı”, “İçerik Sağlayıcı”, “Yer Sağlayıcı” ve net bir şekilde tanımlar başlığı altında belirtilmese de “kullanıcıdır”. Bir diğer aktör ise bu çalışmada ulusal ağ olarak nitelendirilen Ulaştırma Bakanlığı, Başbakanlığa bağlı olan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığıdır. Yasa internet tabanlı iletişim sürecini ulusal ağ sınırları içinde gerçekleşen bir iletişim biçimi olarak ele almıştır. Başka bir ifadeyle Ulusal ağ içinde bir düzenleme yapmıştır. Oysa ulusal ağın sınırları geçirendir. Yasanın küresel bir olgu olan internetin yalnızca ulusal ağdan oluşan bir olgu gibi algılanması nedeniyle iletişim sürecindeki asıl ve etkin kaynakların yerel ağın dışından onun geçirgen sınırlarını aşarak kullanıcıya ulaşması durumunda işlemez hale gelmektedir.

Yasanın bir başka eksik öngörüsü ise içerik sağlayıcı düzeninin eksik ya da yanlış tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin youtube, facebook ya da blogger gibi siteler taşıdıkları içeriğin sağlayıcısı değildirler. Buna karşın gazeteler ve alışveriş siteleri de kullanıcılara yorum ekleme izni vermektedirler. Aslında sitenin amacı doğrultusunda içeriklerinin tamamı ya da bir kısmı yasanın tanımlamadığı kullanıcılar tarafından sağlanmaktadır. Bu kullanıcılar aslında içerik sağlayıcıdır. Bu tür içerik sağlama yönteminde kullanıcıların sağladıkları içerik için bir ücret almamaları ya da sağladıkları içerikle ilgili yazılı bir antlaşmaya bağlı sorumlulukları olmadığı için bu çalışmada ikincil içerik sağlayıcılar olarak tanımlanmışlardır. Başka bir ifadeyle yasa internet kullanıcısının aktif bir kullanıcı olduğu gerçeğini dikkate almamıştır. Bu durumla ilgili olarak gözden kaçan bir başka unsur ise sitelerin yalnızca içerik sağlayıcı değil aynı zamanda hizmet sağlayıcı konumunda olduklarıdır. Bu nedenle yasanın “yayın” tanımı hem hizmeti kapsamına almadığı hem de içeriğine belirsiz sayıda kişinin ulaşabileceği veri tanımlamasıyla internetin etkileşimi yüksek, geleneksel medyanın dar çerçevesinin çok ötesindeki doğal sınırlarını kapsayamamaktadır. Başka bir anlatımla içeriği ikincil içerik sağlayıcılar tarafından beslenen siteler aslında, içerik sahiplerine, uygun platformlar hazırlayarak ürünlerini paylaşma olanağı tanımaktadır. Bu hizmet sağlamaktır ve yayın sağlanan hizmetin ikincil içerik sağlayıcının aktif katılımıyla oluşmaktadır. İnternet ortamında yayın belirsiz sayıda kişilerin ulaşabildiği, kullanabildiği, ürettiklerini belirsiz sayıda kişiyle paylaşabildiği ortamdır.

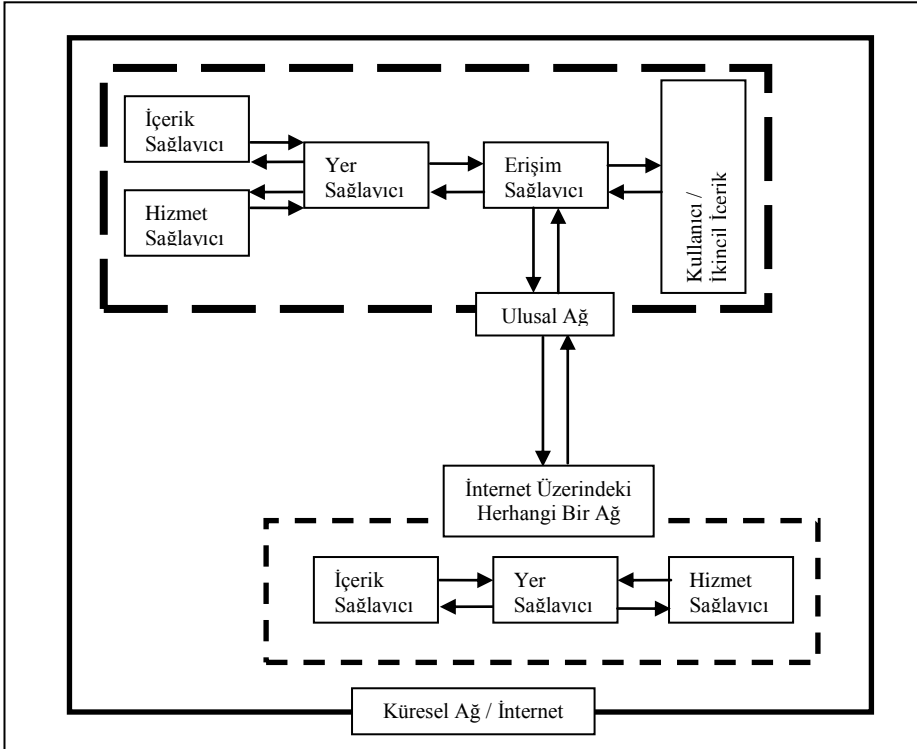
2.1. 5651 Sayılı Kanunun Temel Aldığı İnternet Tabanlı İletişim Modeli

Şekil 1.

5651 sayılı Kanunun dayandığı iletişim modeli, kullanıcıyı, yayını yanlış tanımladığı, hizmet sağlamayı kapsam dışında bıraktığı, ortaya çıkan suçun cezalandırma aşamasında ise suçluyla mücadelede genel yasaklamaları tercih ederek geneli cezalandırdığı için eksiktir. Üstelik bütün bunları ulusal ağın aslında geçiren olan sınırlarını kontrol edebileceğini düşünerek ve her şeyin ulusal ağın sınırları içinde gerçekleştiğini varsayarak yapmaktadır.

Şekil 2
İnternet Tabanlı İletişim Modeli

Oysa internet iletişiminin doğru modelinde her şey öncelikle küresel ağ yani internet içinde gerçekleşir. Ulusal ve kurumsal ağların birleşimiyle oluşan internette geçirgen sınırlar vardır. Bu nedenle kullanıcılar erişim sağlayıcı üzerinden yalnızca ulusal ağa değil aynı zamanda internet içindeki başka ağlara da ulaşabilirler. Melez bir araç olarak da nitelendirilen internette içerik üretimi anlayışı, hizmet sunma anlayışı köklü bir değişime uğramıştır.

İletişim aygıtlarının izlerkitlesi içerik seçen, kullanan, üretimine katkıda bulunan kullanıcılarıdır. Aktif ve eleştirel doğası nedeniyle izleyen, okuyan ya da dinleyen değil de kullanan olarak nitelendirilen yeni medyanın katılımcısı aslında geleneksel iletişim sürecin değişmesinin temel nedenidir.

SONUÇ

İnternetin hızlı gelişimi Türkiye'yi hazırlıksız yakalamıştır. Bu gerçeğe bir de aceleci, bütünü görmekten uzak bir anlayışla hazırlanan yasalar eklendiğinde İnternet ölü doğmuş olarak da nitelendirilebilecek yasalarla hukuki bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Bugün hala internet konusunda gerçekçi bir yasal düzenleme yapılamamıştır. Bunda İnternetin kavranamaması kadar, kitle iletişimine ilişkin yasal düzenlemelerin dağınıklığının da etkisi bulunmaktadır. Yasaların yasakçı bir anlayışla ele alınmış olması, gazete toplatmak gibi, ekran karartmak gibi gelişmiş bir ülkede rastlanamayacak uygulamaların bulunması, interneti de bu mantıktan yola çıkarak kontrol altında tutacak düzenlemeleri gündeme getirmiştir.

İnternet bu kalıba sığdırılması olanaklı olmayan bir yapıdır. Başlangıcı askeri bir teknolojiye dayanmaktadır. Yapılış amacı bir mesajın kaynaktan hedefe mutlak ulaşmasını sağlamaktır. İnternet ortamında ileti kendi yolunu kendisi bulmaktadır. Bu nedenle kontrol etmek neredeyse imkânsızdır. Üstüne üstlük internetin bütün kitle iletişim araçlarını kapsayan ve hatta daha fazlasına sahip teknolojisi, zamanla var olan yasaları da işlevsizleştirecektir.

5651 sayılı Kanun da kısa süre içinde işlevsizleşecektir. Youtube facebook gibi küresel yaygınlığı olan sitelerin kapatılmadığı ama erişiminin engellendiğinde dünyanın herhangi bir demokratik ülkesinde Türk mahkemelerinin aldığı kararlar tartışılmamıştır. Yasanın emrettiği engelleme nedeniyle Türkiye yasaklayıcı sansürcü ülke konumuna düşmüştür. Suçla mücadele suçluyla mücadele etmekle olur. Ancak bugünkü uygulama içinde potansiyel suçlu olarak görülen herkes cezalandırılmıştır.

Üstelik çeşitli siteler ve herhangi bir kullanıcının yapabildiği teknik düzenlemelerle bile yasaklamalar aşılabilmektedir. İçerik sağlayıcı ulusal sınırların dışında olması da yasanın işlevsiz kalmasına neden olan bir başka sorundur.

İnternet konusunda küresel bir uzlaşa olmadığı sürece kapsamlı bir yasa yapmak imkânsızdır. O nedenle yapılacak yasaların bütün ihtiyaçlara cevap vermesi beklenmeden uluslar arası düzeyde uzlaşmaya varılmış başta çocuk istismarı gibi konularda yasal düzenleme yapılmalıdır.

İletişim özgürlüğü, ifade özgürlüğüdür. Genel kapatmalar ya da erişim engelleme kararları iletişim özgürlüne zarar vermektedir.

KAYNAKÇA

- 5651 Sayılı “İnternet Ortamlarında Yapılan yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”(2007).http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_sd.durumu?kanun_no=5651. 11.9.2009.
- Akçalı, Selda İçin (2002). *Türkiye’de Araştırmacı Gazetecilik*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınlar.
- 5187SayılıBasınKanunu(2004).http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunla_sd.durumu?kanun_no=5187. 11.10.2009.
- TC Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu (2001). “Bilişim suçları Raporu” <http://kurul.ubak.gov.tr/dok14.doc>. 05.03.2003.
- Castells, Manuel (2003). Ağ Toplumunun Yükselişi. Çev., Ebru Kılıç. İSTANBUL: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- December, John (1996). “Units of Analysis for Inrternet Communication.” *Journal of Communication*. 46(Winter). 14-25.
- Erkan, Hüsnü (1997). *Bilgi toplumu ve Ekonomik Gelişme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güliz, Uluç, (2003). *Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı*. İstanbul: Anahtar.
- Heeter, Carol (1989). “Implications of new interactive technologies for conceptualizing communication.” *Media use in the information age*. J. L.
- Salvaggio and J. Byrant Hillsdale(Ed.) İçinde. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Kenney, K; A. Gorelik ve S.Mwangi (2000). “Interactive Features of Online Newspapers.FirstMonday.” http://firstmonday.org/issues/issue5_1/kenney/ 05.09.2007.
- Köksal, Ahmet Turan (1997). *İnternet Sizden Korksun*. İstanbul: Pusula.
- McMillan, S. J.(1998). “Who Pays for Content? Funding in Interactive Media.” *Journal of Computer Mediated Magazine*. <http://www.ascusc.org/jcmc/vol4/issue1/mcmillan.html>. 03.07.2006.

- Morris, Merrill ve Christine Ogan (1996). "The Internet as Mass Medium." *Journal of Communication*. 46 (Winter). 39-50.
- Newhagen, John E. ve Sheizaf Rafaelli (1996). "Why Communication Researchers Should Study Internet: A Dialogue." *Journal of Communication*. 46 (Winter).
- Pavlik, J.V.(1996). *New Media technology: Cultural and Commercial Perspectives*. Boston: Allyn and Bacon.
- Peşkirin, Hülya (2001). "İnternetin Yasal Düzenlemesi." <http://kurul.ubak.gov.tr/m06.php>. 08.03.2006
- Poster, Mark (1997). "Cyberdemocracy, İnternet and Public Sphere." David Porter (Ed.). *Internet Culture*. NewYork: Routledge.
- 3894 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun(1994).http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_sd.duru mu?kann_no=3894. 11.9.2005.
- TC Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu (2003). "RTUK Yasası Hakkında Bilişim Sivil Toplum Kuruluşları Ortak Deklarasyonu." <http://kurul.ubak.gov.tr/m06.php>. 05.03.2006.
- TC Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu (2003). "RTÜK Yasası Hakkında İnternet Kurulu Üyelerinin Ortak Deklarasyonu." <http://kurul.ubak.gov.tr/m06.php>. 05.03.2006. "Türk Ceza Kanunu" (765 S.K), 1926.
- Rafaelli, S ve F. Sudweeks (1997). "Networked Interactivity." *Journal of ComputerMediatedCommunication*. <http://jcmc.huji.ac.il/vol2/issue4/rafaelli.sudweeks.html>. 05.03.2006.
- Stratton, John (2002). "Siberalan ve Kültürün Küreselleşmesi." İnternet: Üçüncü Devrim? *Cogito*. No:30. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Timisi, Nilüfer (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost.
- Underwood, Mike (2002). "Kamusal Alan Olarak İnternet." *Cogito* "İnternet: Üçüncü Devrim?" İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, S. 30. 125-132.